

God's Playground

Polen is een land in voortdurende transformatie: economisch, politiek, cultureel en sociaal. We volgen de kranten en het nieuws, maar wat weten we bijvoorbeeld van Polen als bakermat van de Midden-Europese cultuur ? Wat Polen typeert is een lange geschiedenis van strijd met zichzelf de omringende landen. Met afwisselend langdurige periodes van buitenlandse overheersing en vrijheid. Dit veroorzaakte steeds stromen van mensen die zich al dan niet vrijwillig hebben verplaatst en waardoor er een grote variatie aan culturele en religieuze invloeden is ontstaan. Dit heeft gezorgd voor een rijk mengsel van cultureel erfgoed. In die strijd voor zelfstandigheid en tegen onderdrukking is cultuur in Polen mede een bron geworden voor een soort innovatieve en creatieve 'opstandigheid'. Veelzeggend zijn de titel van Norman Davies' geschiedenis van Polen : 'God's playground' en een zinsnede uit het Poolse volkslied 'En nog is Polen niet verloren'.

Korte geschiedenis van culturele inspiratie bronnen

Het is een hele uitdaging om als buitenlander in een paar dagen een idee te krijgen over cultuur in Polen. Ik denk dat we verassend veel van de Polen kunnen leren. Cultuur als uiting van beschaving en verfijning of als patronen van normen, waarden en rituelen of cultuur als verzamelnaam van alle kunstvormen. In al deze betekenissen vindt je in Polen de strijdbaarheid, de opstandigheid, de creativiteit en het vieren van vrijheid. Polen vormde van het jaar 1000 tot rond 1800 een belangrijk koninkrijk in Midden Europa en vanaf 1570 samen met Litouwen meer dan 200 jaar het grootste koninkrijk van Europa van de Baltische tot de Zwarte zee. Daarna is het t/m 1918 verdeeld geweest tussen Rusland, Oostenrijk Zweden en Duitsland. De tijd van de zg ' 3 Partitions'

Een groot deel van de oude Poolse culturele leven en de bijbehorende instituties is ontstaan vanuit de omvangrijke Poolse adel in een samenspel met het katholieke en joodse geloof. Dit grote rijk in Midden Europa werd de plek waar kunstenaars en wetenschappers uit heel Europa bijdroegen aan de ontwikkeling van wetenschap, bouwkunst, beeldende kunsten, literatuur ,muziek en podiumkunsten. Later kunnen we hier ook hun faam als filmmakers en jazzmuzikanten aan toevoegen. Polen is ook de leverancier van een aantal Nobelprijzen waaronder 4 x voor literatuur.

Andere bekende namen zijn de architect Tielman van Gameren , Chopin, het echtpaar Curie, en de grote Copernicus. Een bezoeker van Polen zal het aantal boekwinkels opvallen en dat bijna alle theaters al vaak lang van te voren zijn uitverkocht. Op dit moment is het cultureel toerisme in opkomst met een trendy knipoog naar het culinaire. Zo'n land dat zoveel te bieden heeft op minder dan 2 uur vliegen moet toch nieuwsgierig maken.

Ik kom nog even terug op de relatie tussen religie en cultuur in Polen. Met name over de Jodendom. Daarvan zul je nog veel sporen terugvinden. Polen heeft tot aan WOII bijna de grootste Joodse gemeenschap van Europa binnen zijn grenzen gekend. In een stad als Łódź vindt je een van grootste Joodse kerkhoven van Europa. Van alle landen heeft Polen het zwaarst geleden onder het nazisme en de Holocaust. Poolse intellectuelen en leiders waren de eersten die naar Auschwitz werden afgevoerd. Van alle vermoorde Joden kwam het merendeel uit Polen. De verwerking van dit trauma dat zich toen voor een groot deel op het huidige Pools gebied heeft afgespeeld is zichtbaar in een toenemende cultivering van herinneringsplaatsen en bijzondere musea.

Uiteraard zijn in Polen nog veel sporen terug te vinden van de 'cultuur' tijdens de communistische periode van 1945 tot 1989. Er wordt soms iets te gemakkelijk beweerd dat het communisme een fatale invloed heeft gehad op de cultuur. Ik denk persoonlijk dat een periode van ruim 40 jaar te kort voor is. Wat wel is gebeurd is dat deels door de ideologisering van het Communisme enerzijds en het stille verzet ertegen anderzijds geleid heeft tot een uiterst boeiende erfenis van culturele uitingen op elk terrein. Een sprekend voorbeeld daarvan is het opvallende Paleis voor Cultuur en Wetenschap in centrum Warschau. Een geschenk van Stalin en tegenwoordig symbool van de stad.

Welke plaatsen gaan jullie bezoeken ?

Er waren 2 opties : Enerzijds de traditionele Poolse steden zoals Krakow, Wroclaw , Poznan en Gdansk die vooral een sterke aantrekkingskracht uitoefenen op het toerisme . Dat komt ook omdat ze de tand des tijd beter hebben doorstaan en de moeite waard zijn om met name oude cultuur en geschiedenis te bezichtigen. Niets daartegen , maar van de 3 andere grote steden zijn met name Warschau en Łódź plaatsen waar ook de moderne geschiedenis en cultuur geproefd kan worden. Twee steden die zich door totaal verschillende oorzaken moesten herstellen en her-uitvinden. Daarom ook steden met een grote dynamiek op het gebied van cultuur en waar veel belangrijke instituties zijn gevestigd. Warschau is gesticht rond 1500 en is met 1.7 mio inwoners de grootste stad van Polen. De huidige Łódź is ontstaan rond 1800 en is met 700.000 inwoners de 3^e stad van Polen. Ze liggen 120 km van elkaar en zijn verbonden met een snelweg en moderne sneltrein.

Warschau

De crises van **Warschau** zijn 2 heldhaftige maar verloren opstanden nl die in het Getto in het voorjaar van 1943 en van juli 1944 van de inwoners van Warschau tegen de Duitse bezetters. Het was na deze opstand dat de nazi's bijna de totale stad (80%) systematisch hebben opgeblazen. Een stad die bestond uit schitterende paleizen, kerken, parken , chique straten en een middeleeuws centrum. Het Parijs van het oosten. Na dit drama is de stad letterlijk steen-voor-steen weer opgebouwd. Rond deze opstanden zijn 2 bijzondere musea opgericht. Het zg Uprising Museum en het in 2015 recentelijk geopende museum van de Joodse geschiedenis in Polen Polin. Kreeg de prijs voor het mooiste museum van Europa in 2016. Even bijzonder is ook het Chopin museum dat 5 jaar geleden werd geopend. Allen door een fraai gebruik van interactieve en multimediale technieken. Hier zie je ook hoe bekwaam Polen zijn op het gebied van design en technologie. Verder in Warschau te zien een groot aantal gebouwen van de Nederlandse architect Tielman Van Gameren (1630-1700) , het Copernicus centrum voor educatie en technologie . In Warschau is ook gevestigd het Adam Mickiewicz Instituut www.iam.pl/en het centrum waar alle lijnen van de Poolse culturele sector bij elkaar komen. We ontmoeten de man die tot vorig jaar directeur was van dit instituut. Verder vind je in Warschau het architectonisch wonderlijke Dom Holenderski waar Polen kennis kunnen nemen(!) van de Nederlandse cultuur. Er is ook de culturele afdeling van de Nederlands Ambassade met veel kennis over de Poolse cultuur. Zij helpen ons bij het leggen van contacten en het beschikbaar stellen van de Ambassade voor onze slotsessie. In Warschau woont ook de Nederlands-Poolse theaterregisseur en acteur Redbad Klijnstra. Deze sector is de laatste die sinds de val van het communisme met een structureel transformatie proces bezig is. Dus Warschau is behalve vanwege zijn geschiedenis en moderne musea en een plek om veel te leren over historie, organisatie , financiering en herstructurering van de Poolse culturele sector.

Łódź

Łódź is rond 1800 in korte tijd uit de grond gestampt als het centrum van de textiel industrie voor heel Oost Europa en Rusland. Onder de bezielende leiding van een aantal Duits-Joodse ondernemers veranderde dit dorp in een bloeiend centrum van welvaart, architectuur, mode en beeldende kunst en theatercultuur. Łódź wordt ook wel City of 4 Cultures genoemd (Joods, Duits, Pools en Russisch). Nog elk jaar wordt een groot cultureel festival rond deze verbondenheid gehouden. Aan de vooravond van de WO 1 was Łódź een van de dichtstbevolkte steden ter wereld! Maar in de jaren '90 werden de meeste van de 200 textielfabrieken gesloten toen Rusland zich als afnemer terugtrok. Binnen enkele jaren verdwenen er 300.000 banen in een stad van 800.000 inwoners. In rap tempo sloeg de verpaupering toe in het sociale leven en het industrieel erfgoed. Een economische en sociale crisis die nog steeds zijn sporen nalaat in deze voorheen modieuze en hedonistische stad. Maar ook hier zien we diezelfde strijdbaarheid en manifeste creativiteit terug die zo kenmerkend is voor Polen. Sinds de Millenniumwisseling is Łódź bezig aan een opvallende revival. Oude en jonge generaties slaan hun handen ineen om de stad weer terug te brengen op het hoogste niveau van mode, film, beeldende kunst, architectuur en festivals. In 2017 zien we dat veel voormalige fabriekscomplexen is omgeturnd naar shoppings malls, musea, hotels, universiteitsgebouwen, incubators voor innovatieve designers en broedplaatsen voor mode- en stoffenontwerpers. Łódź herbergt 2 musea voor moderne kunst die o.a. de oudste collectie avantgardistische kunst van Europa huisvesten. Verder vindt je een van de beroemdste filmscholen ter wereld: de Film & Theatre school met alumni zoals Kieslowski, Herzog, Wajda, Wenders en Polanski. Behalve deze school plus museum bevinden zich vlakbij ook het SeMaFor studio's voor animatie films. Goed voor 2 Oscars en een Bafta Award. Verder te bezoeken en mensen te spreken van de Strzemiński Academy for Fine Arts. De belangrijkste Academy in Polen en startplek voor veel designers, mode ontwerpers en beeldende kunstenaars. Veel van hen hebben grote internationale successen. Ook de moeite waard om te bezoeken is het Łódź Art Centre waar ook de initiatiefnemers zijn gevestigd van de Łódź Design Week en het Łódź International Photo Festival. Hier is een grote hoeveelheid kennis en creativiteit op het terrein van festivalmanagement beschikbaar. Wat Łódź verder interessant maakt zijn de tientallen 'murals', huizenhoge muurschilderingen van een hoog artistiek gehalte. En verder de wijze waarop de stad zichtbaar succes heeft om het industrieel erfgoed met respect nieuwe bestemmingen te geven. Ik heb 2 jaar geleden een korte video impressie van deze stad gemaakt die ik als gastspreker heb vertoond op de jaarlijkse conferentie over cultureel toerisme die in Łódź.

In beide steden hebben we een programma waarbij jullie een aantal mensen ontmoeten die midden in de actie staan en met wie jullie informatie kunnen uitwisselen, hun projecten bespreken /bekijken en collegiaal brainstormen over hun organisaties en hoe zij er als leiders in staan. Het is aan jullie om de gastheren en vrouwen uit te dagen. De Polen zijn niet altijd onze direct stijl van benaderen gewend en koesteren soms ook een wat minderwaardigheidsgevoel tegenover zoveel successen die al in het Westen zijn behaald. Maar vergeet niet: bij hen is de echte 'restauratie' van de samenleving pas eind jaren '90 op gang gekomen. Bovendien was Polen na WO2 het meest verwoeste en uitgemoorde land van Europa. Dus zij zijn nog geen 30 jaar onderweg terwijl West-Europa sinds 1946 begonnen is met het totaal herstel van de samenleving. Het is goed om dat af en toe even te bedenken als je daar bent en door die ogen en oren het land waarneemt.